

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія / уклад. О.М. Амплєєва. – Одеса: Бондаренко М. О., 2024. – 75 с. https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/fpsr/navchalni_materialy/metodychne_zabezpechenya/053_bakalavr/mr_ekstremalnapsykhologiya.pdf.

2. Психологія екстремальних та кризових ситуацій: навч.-метод. посіб. для студ. денної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за спеціальністю 053 «Психологія» / Романовський О. Г., Черкашин А. І., Грень Л.М. та ін. –Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2022. – 356 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/1d5e065d-5d49-418f-8869-a84286ba92b7/content>.

3. Ярїко М., Аніщенко А. Екзистенційна складова реабілітації волонтерів засобами туризму. Соціально-економічні проблеми і держава. 2024. Вип. 1 (30). С. 31–43. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2024/24ymovzt.pdf>.

Олександра Сидоренко,
доцент кафедри соціально-поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету, кандидат психологічних наук, доцент

МОТИВАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ОСОБИСТІСНИМИ ЦІННОСТЯМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

В епоху воєнного конфлікту в Україні, добровільна допомога суспільству трансформується в масове явище, що вимагає переосмислення його сутності. Традиційні економічні моделі, які оцінюють волонтерство через призму матеріальних вигод, виявляються недостатніми для розкриття всієї глибини цього феномену. Альтернативно, соціологічна перспектива розглядає волонтерство як динамічну форму соціальної взаємодії, що виникає з об'єднання зусиль окремих осіб та інституцій. Вона підкреслює його роль як рушійної сили суспільних змін, важливого ресурсу та фундаментальної цінності. На противагу цьому, психологічні дослідження фокусуються на внутрішніх рушійних силах, що спонукають індивідів до волонтерської діяльності, вивчаючи їхні особистісні характеристики та мотиваційні чинники.

Наукові праці як закордонних, так і вітчизняних дослідників, присвячені волонтерській діяльності, відкривають різноманітні аспекти цього феномену. Зокрема, вивчається внутрішній психологічний механізм і функціональна роль волонтерства (Ю. Кривенко, Н. Кривоконь), система ціннісних орієнтацій осіб, які займаються волонтерством (К. Кучина), комплекс мотиваційних чинників, що лежать в основі волонтерської праці (К. Алексейченко, М. Біндер, Т. Лях, Л. Матвієнко, А. Худзіцка-Чупала, І. Юрченко) та інші важливі питання. Глибоке розуміння мотиваційно-ціннісної структури індивідів, залучених до волонтерської діяльності, є критично важливим для формування ефективних стратегій розвитку громадянського суспільства в умовах невизначеності.

В академічному дискурсі, присвяченому вивченню мотиваційних факторів людської діяльності, спостерігається суттєвий пробіл у дослідженні специфічних мотивацій, що спонукають до волонтерської роботи. У контексті зростаючої глобальної нестабільності, цей недолік стає особливо відчутним. Умови невизначеності, спричинені соціальними, економічними та екологічними кризами, а також військовими конфліктами, вимагають від громадян активної участі у волонтерській діяльності. Проте, розуміння того, які внутрішні та зовнішні чинники стимулюють цю участь, залишається недостатньо вивченим. У зв'язку з цим, існує нагальна потреба в комплексному дослідженні мотиваційних аспектів волонтерства, яке б враховувало унікальні виклики та особливості сучасного світу.

Згідно з положеннями Закону України «Про волонтерську діяльність», зокрема статтею 1, волонтерство трактується як ініціативна, суспільно корисна та некомерційна діяльність, що здійснюється фізичними особами шляхом надання добровільної допомоги. Ця діяльність розглядається як одна з форм благодійництва та базується на ключових засадах, таких як законність, емпатія, рівноправність, особиста ініціатива, безкорисливість та некомерційний характер [1]. У контексті зростаючої невизначеності, спричиненої зовнішніми та внутрішніми факторами, ці принципи набувають особливого значення, визначаючи рамки та орієнтири для волонтерських ініціатив.

Основою волонтерської діяльності є особа волонтера, яка представляє певну громадську організацію чи благодійний фонд. Загальновизнано, що в глобальному масштабі домінуючу частку волонтерів становить найбільш соціально активний сегмент

суспільства, зокрема молодь у віці від 18 до 25 років. Однак, реалії військового конфлікту в Україні вносять суттєві корективи в цю загальну тенденцію, демонструючи відмінну демографічну картину. У зв'язку із непередбачуваними та нестабільними обставинами, спричиненими війною, волонтерський рух в Україні набув рис всеохоплюючого, залучивши представників різних вікових категорій та соціальних груп, які об'єдналися для надання допомоги в умовах кризи [2, с. 69].

Згідно з інформацією, наданою Фондом «Демократичні ініціативи ім. І. Кучеріва» та даними з відкритих аналітичних ресурсів, можна скласти наступний соціодемографічний портрет типового українського волонтера. Середній вік особи, залученої до волонтерської діяльності, коливається в межах 30–40 років. Також спостерігається гендерний дисбаланс, де чоловіки становлять значну більшість (33 %), тоді як жінки – відносно меншість (16 %). У контексті поточних нестабільних умов, ці дані відображають тенденцію до активної участі дорослого чоловічого населення у волонтерських ініціативах [3].

У міжнародному психологічному дискурсі, присвяченому вивченню волонтерської діяльності, акцент робиться на дослідженні мотиваційних факторів, аналізі соціально-фінансової підтримки волонтерів, вимірюванні їхньої задоволеності роботою та якістю життя, а також на вивченні динаміки міжособистісних відносин у волонтерських організаціях. Крім того, розробляються спеціалізовані тренінгові програми, спрямовані на підвищення мотивації волонтерів.

Особливу увагу приділяють проблемі стимулювання волонтерів з низьким рівнем просоціальної орієнтації, з метою зміцнення їхньої прихильності до виконання взятих на себе обов'язків. Дослідники також виявляють інтерес до мотиваційних чинників волонтерства (А. Стукас та інші) [4, с. 124] та їхнього зв'язку з особистим благополуччям волонтерів (С. Ліві й інші) [5, с. 257]. У контексті зростаючої глобальної нестабільності, ці дослідження набувають особливого значення, оскільки вони допомагають зрозуміти, як підтримувати та мотивувати волонтерів у складних умовах.

Систематичний аналіз наукових праць з філософії, соціології та психології дозволяє виявити широкий спектр мотиваційних факторів, що спонукають до участі у волонтерських ініціативах. Серед них виділяються: прагнення до надання допомоги тим, хто її потребує; орієнтація на розширення соціальних зв'язків та дослідження нових життєвих

обставин, включаючи можливість встановлення дружніх відносин з людьми з різних країн та збагачення життєвого досвіду; релігійні переконання; емпатія до соціально вразливих груп населення; потреба у відчутті власної значущості для суспільства; громадянська позиція та почуття відповідальності; а також ідеалістичне прагнення до глобальних змін, таких як «трансформація світу на краще» або «корекція недоліків владних структур». У контексті невизначеності, ці мотиваційні фактори набувають особливої актуальності, оскільки вони визначають стійкість та ефективність волонтерської діяльності в умовах кризи [6, с. 172].

Порівняльний розгляд мотивів, що спонукають до волонтерської діяльності, демонструє розмаїття наукових підходів до цієї проблематики. Інтерпретація результатів емпіричних досліджень, проведених за кордоном, свідчить про те, що волонтери керуються не окремим мотивом, а складним комплексом, який змінюється залежно від контексту та часового фактора. Важливо відзначити, що волонтерство створює унікальну можливість для гармонійного поєднання індивідуальних потреб з очікуваннями суспільства. В умовах нестабільності, розуміння цього мотиваційного плюралізму стає особливо важливим для підтримки та розвитку волонтерських ініціатив [7, с. 11].

На основі синтезу наявних типологій, пропонуємо розширену класифікацію, яка відображає багатогранність мотиваційної сфери волонтерів:

1. Професійно-орієнтовані мотиви: самовдосконалення, здобуття поваги та визнання, прагнення до високого соціального статусу, використання можливостей для навчання та професійного розвитку (курси, семінари, тренінги), географічна мобільність та культурний обмін, подолання особистих труднощів, лідерські амбіції, накопичення досвіду та вдосконалення професійних навичок.

2. Соціально-інтеграційні мотиви: розширення мережі соціальних контактів, встановлення нових знайомств, членство в команді, пошук ідентифікації та приналежності до групи, встановлення дружніх відносин, відчуття залученості до суспільно значимих ініціатив, прагнення до суспільної корисності.

3. Компенсаторно-адаптаційні мотиви: захист особистих прав, реалізація власних ідей, самозбереження, розв'язання особистих проблем, очікування взаємної підтримки, покращення емоційного стану, боротьба з соціальною ізоляцією.

4. Альтруїстично-гуманістичні мотиви: суспільний ентузіазм, допомога вразливим групам, емпатія до потребуючих, прагнення до побудови справедливого суспільства, участь у глобальних змінах.

5. Нормативно-зобов'язальні мотиви: виконання моральних чи релігійних обов'язків, відплата суспільству за отриману допомогу, відчуття громадянської відповідальності.

6. Мотиви особистісного розвитку: самоактуалізація та самореалізація, розвиток самосвідомості, вдосконалення особистих якостей.

У контексті зростаючої невизначеності, ця розширена типологія допомагає краще зрозуміти мотиваційні рушії волонтерів, що є важливим для ефективної організації волонтерської діяльності в кризових умовах.

Таким чином, волонтерська діяльність в умовах невизначеності, особливо в контексті воєнного конфлікту в Україні, вимагає переосмислення традиційних підходів до її вивчення. Мотивація волонтерів є багатогранною і включає широкий спектр чинників, від професійно-орієнтованих до альтруїстичних і нормативно-зобов'язальних. Розуміння мотиваційної структури волонтерів є ключовим для ефективної організації волонтерської діяльності та розвитку громадянського суспільства в умовах кризи. Також існує необхідність подальших досліджень у галузі мотивації волонтерської діяльності, особливо з урахуванням унікальних викликів, які ставить перед суспільством сучасний світ.

Список використаних джерел

1. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

2. Круцок О. В. Особливості мотивів волонтерської діяльності. *Український психологічний журнал*: зб. наук. праць. 2017. № 4 (6). С. 65–77.

3. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 2024. URL: <https://dif.org.ua/>.

4. Stukas, A. A., Snyder, M., Clary, E. G., & Dwyer, J. (2016). Motivations to volunteer and their associations with volunteers' well-being. *Nonprofit Sector Quarterly*, 45(1), 112–132.

5. Livi, S., Capocchi, I., & Mazzoni, E. (2020). When motivation is not enough : Effects of prosociality and organizational socialization in volunteers' intention to continue volunteering. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 30(3), 249–261.

6. Гапон Н. П., Худзіцка-Чупала А. Соціально-психологічні аспекти дослідження волонтерства: мотивація та організаційні очікування волонтерів. *Соціальна психологія. Юридична психологія. Теорія та історія соціології*. 2023. Вип. 47. С. 171–175.

7. Aydinli, A., Bender, M., & Chasiotis, A. (2013). Helping and volunteering across cultures: Determinants of prosocial behavior. *Online Readings in Psychology and Culture*, 5(3), 1–27.

Олена Тищенко,
доцент кафедри психології
навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК РЕСУРС САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ МОЛОДІ

«Волонтерство» – поняття, яке походить від французького *volonte*, що означає волю чи бажання людини. Визначений термін за останнє століття істотно розширив своє значення. Поняття «волонтер» визначається як людина, яка добровільно й без примусу виконує певну роботу, не чекаючи за неї будь-якої винагороди.

Волонтера розглядають як людину, яка бере участь у заходах або надає послуги іншим людям не за обов'язком або через службу та не чекаючи будь-якої компенсації за свою діяльність.

У психологічній літературі феномен волонтерства трактується як форма громадянської участі в суспільно корисних справах, спосіб колективної взаємодії та ефективний механізм вирішення актуальних соціальних проблем. Волонтерство це діяльність, яка є непримусовою; ґрунтується на прагненні допомогти. Активна участь громадянина в суспільному житті, що виражається зазвичай у спільній діяльності в межах різних асоціацій, сприяє покращенню якості життя [2, с. 95].

Функції волонтерської діяльності в суспільстві, зокрема виділено такі: формування і розвитку громадянського суспільства, трансляційну, стимулюючу, консолідуючу, нормотворчу та комунікативну.

Серед принципів побудови волонтерської діяльності основними визнано принцип добровільності, безкорисливості,